

О.А. ЖИГАЛЕНКО¹, І.М. ДАНИЛИК²,
Т.Л. АНДРІЄНКО³

¹ Ічнянський національний природний парк
вул. Лісова, 43, м. Ічня, Чернігівська обл., 16700, Україна
ichn_park@cg.ukrtel.net

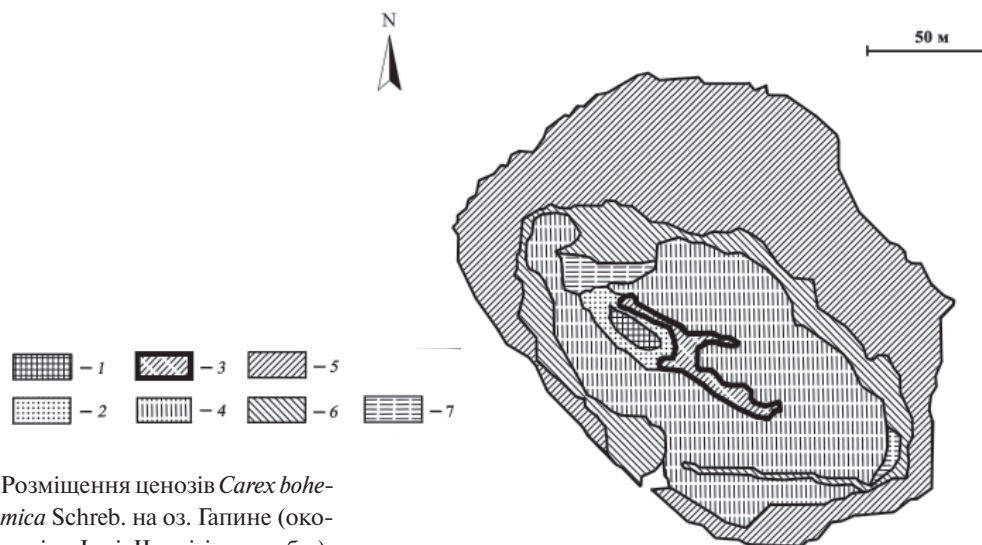
² Інститут екології Карпат НАН України
вул. Козельницька, 4, м. Львів, 79026, Україна
idm777@lviv.farlep.net

³ Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, МСП-1, 01601, Україна
postmaster@ligazap.kiev.ua

**НОВА ЗНАХІДКА *CAREX BOHEMICA* SCHREB.
(Cyperaceae) З ЛІВОБЕРЕЖНОГО
ЛІСОСТЕПУ (УКРАЇНА)**

Ключові слова: рідкісний вид, *Carex bohemica*, Червона книга України, диз'юнктивний ареал, Ічнянський національний природний парк

Рід *Carex* L. (*Cyperaceae* Juss.) є одним з найбільших у флорі України [12, 18], в його складі на сучасному етапі досліджень виявлено 96 видів [16]. Внаслідок їхніх хорологічних особливостей значна кількість видів осок в Україні поширена часто або спорадично, проте доволі вагома частка видів належить до рідкісних і зникаючих рослин нашої флори [5]. Зокрема, друге видання Червоної книги України [14] містить шість представників роду *Carex*. Саме до них належить *Carex bohemica* Schreb. (= *C. cyperoides* Murr. in L.) — євразійський вид із диз'юнктивним ареалом, який охоплює Атлантичну та Центральну, північ Південної, північний захід Східної, південь Північної Європи, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Середню, Центральну та Східну Азію [6, 17]. Розповсюдження цього виду в межах обширного ареалу досить нерівномірне, що спричинене, насамперед, його високим ступенем океанічності — частота трапляння велика у східній та західній його частинах.

Розміщення ценозів *Carex bohemica* Schreb. на оз. Гапине (околиці м. Ічні, Чернігівська обл.).

Умовні позначення угруповань: 1 — *Polygonum persicaria* L.; 2 — *Alopecurus aequalis* Sobol.; 3 — *Carex bohemica* Schreb.; 4 — *Carex acutiformis* Ehrh.; 5 — *Betula pendula* Roth; 6 — *Salix cinerea* L.; 7 — *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

Distribution of communities of *Carex bohemica* Schreb. on Hapyne Lake (near Ichnia town, Chernihiv Region).

Symbols indicate: 1 — communities of *Polygonum persicaria* L.; 2 — communities of *Alopecurus aequalis* Sobol.; 3 — communities of *Carex bohemica* Schreb.; 4 — communities of *Carex acutiformis* Ehrh.; 5 — communities of *Betula pendula* Roth; 6 — communities of *Salix cinerea* L.; 7 — communities of *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

В Україні розміщена лише незначна частина східноєвропейської диз'юнкції ареалу *C. bohemica* у формі ізольованих локалітетів. Вид має специфічну екологічну нішу, переважає в малопроточних та непроточних водоймах — озерах, ставках із мулистими або вогкими піщаними ґрунтами. Зокрема, в сусідній Польщі *C. bohemica* вказується для подібних екотопів — мулистих піщаних берегів озер, пересихаючих ставків і каналів [19].

У межах сучасної території України відомі нечисленні давні місцезнаходження виду, а за останнє десятиріччя виявлена низка нових локалітетів. Є інформація про найдавніші місцезнаходження *C. bohemica* у Львівській [20], Закарпатській [15], Дніпропетровській [7] та Київській [11] областях. У повоєнний час його виявив М.М. Цвельов біля ст. Зеленіно Зміївського р-ну Харківської обл. [9].

Серед нових місцезнаходжень *C. bohemica* в Україні слід відзначити його локалітети на сході Малого Полісся на Хмельниччині, на Закарпатській рівнині в Берегівському [1] та Ужгородському [10] районах і на Івано-Франківщині [3]. На Малому Поліссі в ур. Тереміжі Славутського р-ну цей вид виявлений на березі неглибокого природного озера, він утворив смугу, де співдомінував. На Закарпатті в с. Дийда (Дідове) (ур. Товар) *C. bohemica* знайдена у штучній во-

доймі, що належить до протиповеневої гідрологічної мережі; в с. Соломоново — на сирих берегах стариці р. Тиси (Мертва Тиса) в кількох метрах від урізу води. В Івано-Франківській обл. ця осока виявлена в с. Одаї Тисменицького р-ну на оголеному (зниження урізу води) березі ставу в складі угруповань класу Isoeto-Nanojuncetea Br.-Bl. et R. Tx. 1943.

Усі розглянуті нові знахідки *C. bohemica* зроблені на Правобережжі України, тоді як на Лівобережжі виявлене лише одне місцезнаходження — у с. Кочеріжки Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. [13], підтверджене відповідним зразком, що зберігається в гербарії Дніпропетровського національного університету (DSU). Разом з тим з північної частини Лівобережного Лісостепу цей вид за літературними даними наводили для Сумської області [2]. У липні 2008 р. О.А. Жигаленко знайшов *C. bohemica* в Ічнянському національному природному парку (ІНПП), на пересохлому озері.

ІНПП знаходиться на південний захід від м. Ічні Чернігівської обл., в північній частині Лівобережного Лісостепу [8], за геоботанічним районуванням України — у Прилуцько-Лохвицькому геоботанічному районі Роменсько-Полтавського геоботанічного округу лучних степів, дубових, грабово-дубових (на заході) та дубово-соснових (на терасах річок) лісів і евтрофних боліт Лівобережнопридніпровської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейсько-Сибірської лісостепової області [4].

Carex bohemica виявлена в невеликому пересохлому озері-блюдці Гапине між селами Дзюбівка та Буди. Озеро розташоване на терасі безіменної притоки р. Удай і має овальну форму. По краю оточене *Betula pendula* Roth заввишки близько 10—12 м і смугою *Salix cinerea* L. У трав'яному покриві можна виділити смуги залежно від зволоження (рисунок). Найбільшу площу озера займає смуга з переважанням *Carex acutiformis* Ehrh., проективне покриття якої становить 70—75 %, з домішкою *C. elata* All. ssp. *omskiana* (Meinsh.) Jalas (10 %). У західній частині озера розташований фрагмент угруповання з домінуванням *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. Ближче до центру озера, де завжди було найбільше обводнення, — смуга з переважанням *C. bohemica* (70 %), також тут ростуть *Alopecurus aequalis* Sobol. (10 %), поодинокі — *Alisma plantago-aquatica* L. і *Lythrum salicaria* L. Ще нижче тягнеться смуга з домінуванням *Alopecurus aequalis* (50 %) з домішкою *Polygonum persicaria* L. (10 %) і *Rorippa brachycarpa* (C.A. Mey.) Hayek (1—3 %).

Таким чином вдалося підтвердити наявність *C. bohemica* на півночі Лівобережного Лісостепу, що дає змогу заповнити прогалину в цій частині його ареалу. Враховуючи особливості ареалу та наявність у досліджуваному регіоні відповідних екоотопів, можна припустити, що цей вид у майбутньому знайдуть також у Сумській та Полтавській областях.

Зразки *C. bohemica* передані до гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (КИ) та Інституту екології Карпат НАН України (LWKS).

1. Андрієнко Т.Л., Прядко О.І., Недоруб О.Ю., Антосяк В.М. Нові місцезнаходження *Carex bohemica* Schreb. в Україні // Укр. ботан. журн. — 1999. — 56, № 2. — С. 160—162.

2. *Байрак О.М.* Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Судинні рослини. — Полтава: Верстка, 1997. — 164 с.
3. *Борсукевич Л.М.* Нове місцезнаходження рідкісних видів класу Isoeto-Nanojuncetea Br.-Bl. et R.Tx. 1943 на території Івано-Франківської області // Старовинні парки і ботанічні сади: проблеми та перспективи функціонування: Мат-ли III Міжнар. наук. конф. до 215-річчя парку «Олександрія» (Біла Церква, 29 вересня — 3 жовтня 2008 р.). — Біла Церква, 2008. — С. 110—113.
4. *Геоботанічне районування Української РСР.* — К.: Наук. думка, 1977. — 301 с.
5. *Данилик І.М.* Раритетний генофонд осокових флори України // Мат-ли XII з'їзду УБТ (Одеса, 15—18 травня 2006 р.). — Одеса, 2006. — С. 89.
6. *Егорова Т.В.* Осоки (*Carex* L.) России и сопредельных государств (в пределах бывшего СССР) / Отв. ред. А.Л. Тахтаджян. — СПб.: СПб. гос. хим.-фарм. акад.; Сент-Луис: Миссурийский ботан. сад, 1999. — 772 с.
7. *Єлашевич О.А.* Матеріали до флори р. Самари // Тр. с.-г. ботан. — Харків, 1927. — Т. 1, вип. 3. — С. 78—82.
8. *Жигаленко О.А.* Рослинний світ Ічнянського національного природного парку // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. — 2007. — № 11 (Ч. II). — С. 202—204.
9. *Зоз І.Г.* О наиболее редких видах высших растений УССР // Нов. системат. высш. и низш. раст. Сб. науч. тр. — Киев: Наук. думка, 1978. — С. 201—204.
10. *Киш Р.Я., Данилик І.М., Проць Б.Г.* Нові знахідки рідкісних видів судинних рослин на Прикарпатській низовині (Закарпаття, Україна) // Наук. вісн. УжНУ. Сер. Біол. — 2005. — Вип. 16. — С. 22—26.
11. *Кречетович В.І.* Рід 129. *Carex* L. — Осока // Фл. УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1940. — Т. 2. — С. 444—563.
12. *Определитель высших растений Украины* / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. — Киев: Наук. думка, 1987. — 548 с.
13. *Тарасов В.В.* Основные редкие и исчезающие растения Днепропетровской и Запорожской областей (К итогам работы комплексной экспедиции ДГУ по исследованиям лесных биогеоценозов степной зоны и их биологического разнообразия) // Биология та ноосферология. — 1999. — 6, № 1—2. — С. 91—116.
14. *Червона книга України.* Рослинний світ. — К.: УЕ, 1996. — 608 с.
15. *Ви́чек J.* Několik poznámek ke květeně země Podkarpatoruské a Slovenské // Sborn. Klubu přírod. Brno. — 1931. — 13. — S. 14—16.
16. *Danylyk I.* Taxonomical diversity of *Cyperaceae* Juss. in Ukraine // XVII Int. Botan. Congress. — Vienna, 2005. — P. 411.
17. *Kükenthal G.* *Cyperaceae-Caricoideae* // A. Engler Das Pflanzenreich. — Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann, 1909. — Bd. 4, h. 20. — 884 S.
18. *Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M.* Vascular Plants of Ukraine. A Nomenclatural Checklist. — Kiev: National Academy of Sciences of Ukraine M.G. Kholodny Institute of Botany, 1999. — I—XXIII, 1—346 p.
19. *Popiela A.* Zbiorowiska namulkowe z klasy Isoeto-Nanojuncetea Br.-Bl. et Tx. 1943 w Polsce // Monogr. Bot. — 1997. — Vol. 80. — 60 s.
20. *Tomaschek A.* Vierter Beitrag zur Flora der Umgebung Lemberg // Vergl. zool.-bot. Gesellsch. — 1862. — XII. — S. 869—966.

Рекомендує до друку
Я.П. Дідух

Надійшла 12.01.2009

А.А. Жигаленко¹, И.Н. Данылык², Т.Л. Андриенко³

¹ Ичнянский национальный природный парк

² Институт экологии Карпат НАН Украины, г. Львов

³ Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

НОВАЯ НАХОДКА *CAREX BOHEMICA* SCHREB. (*CYPERACEAE*)
ИЗ ЛЕВОБЕРЕЖНОЙ ЛЕСОСТЕПИ (УКРАИНА)

Сообщается о находке редкого вида *Carex bohemica* на территории Ичнянского национального природного парка (Черниговская обл.). Характеризуются растительные сообщества, в которых найден вид.

Ключевые слова: редкий вид, *Carex bohemica*, Красная книга Украины, дизъюнктивный ареал, Ичнянский национальный природный парк.

O.A. Zhyhalenko¹, I.M. Danylyk², T.L. Andrienko³

¹ Ichniansky National Nature Park

² Institute of Ecology of the Carpathians, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

³ M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

NEW FINDS OF *CAREX BOHEMICA* SCHREB. (*CYPERACEAE*)
IN THE LEFT-BANK FOREST-STEPPE OF UKRAINE

The article provides information about a locality of a rare species *Carex bohemica* in the territory of Ichniansky National Nature Park (Chernihiv Region). Data on plant communities with the species are presented.

Key words: rare species, *Carex bohemica*, Red Data Book of Ukraine, disjunction, Ichniansky National Nature Park.